

Gyulafehérvári tanulmányok

Az Út második számában jeleztük, hogy a gyulafehérvári teológia folyóiratának, a *Studia Theologica Transylvaniensiá*nak ismertetésére visszatérünk.

A lap első száma nyolc önálló tanulmányt tartalmaz. Külön öröm látni, hogy Nagy József tanulmánya a gyulafehérvári és a kolozsvári teológiai tanárok közös tudományos üléseinek egyikére készült.

1) *Mit mond nekünk Márton Áron, a fiatal püspök?* Erre a kérdésre Marton József egyháztörténész ad választ. Szigorúan a tárgyról beszél. Nem foglalkozik Márton Áronnak a második világháború végén és az ötvenes-hatvanas években tanúsított, hitvalló magatartásával. A kezdő plébános és a fiatal püspök pásztori arcát azáltal rajzolja meg, hogy jól válogatott prédikáció-idézetekből valóban azt tudjuk meg, *mit mondott Márton Áron*. A szerző Márton Áron igazi emberi és lelkipásztori nagyságát keresi, azoktól eltérően, akik manapság a püspök személyét „mitologizálják”, szavait pedig „egyéni érvényesülésük érdekében kihasználják”.

„Az ember hihetetlen erőfeszítések árán felküzdötte magát a civilizáció soha nem álmodott fokára s ugyanakkor erkölcsében a barbárság megszegyenítő határaihoz csúszott vissza. Olyan biztonsággal jár a levegőben, mint a madár, de gépeiről a szeretet ünnepén is városok védtelen lakóit bombázza; gondolatait az éter hullámain másodpercek töredéke alatt küldi a föld egyik végétől a másik végéig, de rádióival az angyali üzenet ismétlése helyett, gonoszul a gyűlölködést szítja. Az Istentől elpártolt ember szelet vetett és vihart aratott.”

A kirajzolódott Márton Áron képről sommásan azt mondhatjuk: a szeretet és az igazság prófétai hirdetője volt. Ennek igazolására legjobb példa az 1943. évi újévi szózat, a Marton József által legrészletesebben idézett szöveg. A mellékelt két szövegablakban ebből idézünk. Az első idézet a háborút, a második a dél-erdélyi magyarság szenvedéseit leplezi le.

„Ma szétszakított családok százai élnek aggodalmak között és az elkallódás veszélyében. Magukra hagyott és magukkal is tehetetlen öregek siratják egyetlen támaszukat, aki idegenben van, s akiről hírt nem hallanak. Gyermekeiktől megfosztott szülők sírnak gyermekeik, s szüleiktől elszakított gyermekek vágyódnak hiába a szülői otthon melegsége, meghittsége, nevelő jósága után... Isten hangja szól az idegtépő zűrzavarban, Isten rendező akarata nyilvánul meg az egyetemes felfordulásban, [mert] a szeretet és igazság követeli jogait az általános szeretetlenség és igazságtalanság közepette.”

A javarészt levéltári forrásokra épített tanulmány mellékleteként a szerző egy 1925-ös és egy 1938-as prédikációt tesz közzé.

2) Ágoston Ferenc tanulmánya arra keres feleletet, hogy milyen volt a II. Vatikáni Zsinat fogadtatása és hatása Erdély vallásos életére. A protestáns világ teológiai helyzetfelmérésként fogadta és értékelte a római egyház 20. századi nagy eseményét. Római katolikus testvéreinknek azonban a zsinat ennél több volt: igazi reform, amely a Biblia olvasása, az istentisztelet, a lelkipásztori munka, a társadalomra és a többi egyházra való nyitás tekintetében sok-sok mindennapi változást hozott.

A kommunista hatalom, Románia egyház- és nemzetellenes politikája megnehezítette a zsinati határozatok idejében való megismerését és gyakorlatba ültetését. Az erdélyi püspökök még részt sem vehettek a zsinaton. Márton Áron (az egyetlen, akkor szolgálatban lévő püspök) házi őrizetben volt, a görög katolikus püspökök pedig börtönben. Ennek ellenére a hírek ide is eljutottak, s a határozatokat 1970 után fokozatosan bevezették. 1971 óta van magyar mise Erdélyben is.

Az új miserendben az Apostoli Hitvallás helyett az ún. Nicea–Konstantinápolyi Hitvallást kell a hívőknek recitálniuk. Borbáth Mária, katolikus vallású, akkoriban már 80 éves nagynéném sehogy sem tudott rászokni az új szövegre. A tisztelendő úrhoz fordult, hadd mondhassa ezután is „a régi krédót”. „Inkább elmondok az új helyett három régit” – kérlelte a plébánost. Az öreg (persze, ferences) atya jólelkűen megadta a diszpenzációt.

Az 1989-es változásokat követően felgyorsult a felzárkózás folyamata. Ennek legnagyobb, konkrét eredménye a 2000-ben megtartott egyházmegyei zsinat. Ez a Gyulafehérvári Főegyházmegye életében kimagasló esemény alapvetően arra törekedett, hogy a II. Vatikáni Zsinat szellemét az egész erdélyi katolikussághoz közel vigye.

A szerző, aki alaposan kivette részét ennek előkészítésében, személy szerint is sokat tett a zsinat életbe ültetéséért, amikor 1993-ban megalapította az Aggiornamento Katolikus Kört. Jelen tanulmányának külön értéke, hogy kisebb szociológiai felmérés nyomán adatszerűen igyekszik kimutatni a zsinat közvetlen hatását. Kár, hogy a II. Vatikáni Zsinatra vonatkozó protestáns visszajelzésekre nem terjed ki.

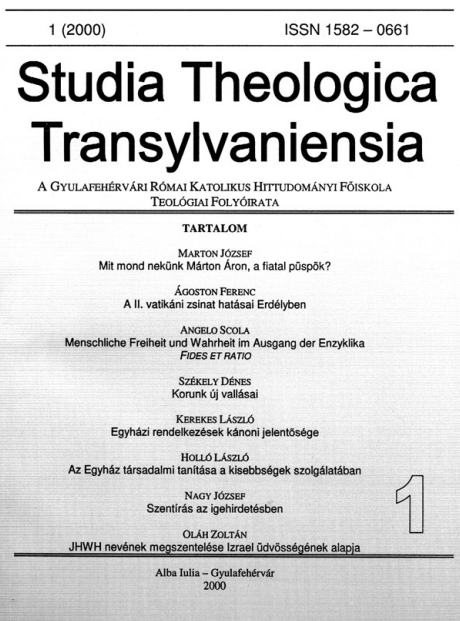
3) Angelo Scola a *Fides et ratio* című pápai körlevél legfontosabb eredményéről, a teológia és bölcsélet párbeszédének új lehetőségéről értekezik (*Menschliche Freiheit und Wahrheit im Ausgang der Encyklika Fides et ratio*). Az igazság keresésének két útja, a hité és az értelemé, fonódjon végre össze, mert csak együtt képesek szembeállni és legyőzni a 20. századtól örökölt nihilizmust és posztmodern értékvesztést – így fogalmazható meg az enciklika alaphangja.

A teológusok részéről két akadálya van az együttműködésnek. Az egyik a megrendülés, amelyet a teodicea örök kérdése okoz: Krisztus óta semmi se fordult jóra, hanem csak rosszra? (Augustinus) Lehet-e teológiát művelni Auschwitz után? (D. Sölle) A felelet csak abban a szabadságban fogalmazható meg, amelyik „tovább tud lépni a felszíni jelenségtől a végső alapok felé”. A másik akadály a teológusoknak az a dogmatizmusa, amellyel a rációnak abszolút és totális jelentőséget tulajdonítanak. És mivel a hit kívül esik rajta, így mintegy kapitulálnak vagy meghátrálnak az empirikus logika előtt. A megoldás annak a valóságnak és igazságnak az elismerése, amely több mint a tapasztalás.

Az enciklika apologetikus törekvése elismerésre méltó, de úgy tűnik, nem számol azzal, hogy a modern és posztmodern ideológiák tudományos alapja – éppen a 20. század utolsó harmadában – teljesen megváltozott. Az is különös, hogy a pápa előtt a teológiának és a filozófiának az az egysége látszik eszményként szolgálni, amely a középkorban oly erősen állt.

Kár, hogy a német nyelvű tanulmányt itt-ott olvashatatlanná tette a nyomda ördöge: több helyt egész sorok maradtak ki a tördelésnél.

4) Székely Dénes dolgozata *Korunk új vallásaival* foglalkozik. A szinkretizmus, a modern szekták és vallások elburjánzásának jelenségét három szempontból vizsgálja. A társadalmi háttér egyértelműen az elvilágiasodás, s azon belül is az elszemélytelenedés. Az antropológiai (lélektani) motiváció már összetettebb. A szenvedés, az erkölcsi tisztaság vágya, a hit és az értelem konfliktusa, valamint a szorongás váltja ki a mai emberben azt a keresést, amelyet nem is annyira ébredésnek, mint inkább *vallási nyugtalanságnak* nevez a szerző. Végül arra keresi a választ, hogy van-e az istenkeresésnek pozitív, megnyugtató formája? Igen – hangzik a válasz –, amennyiben a vallás az egész embert (értelmét, akaratát is, nem csak érzelmeit!) igénybe vevő, személyes állásfoglalást is jelent. Ennek kialakításában segíthet az Anselmus-féle törekvés is (*fides quaerens intellectum*), de elengedhetetlen része az a hitvallás, amelynek eredeti formáit már az Újszövetségben olvashatjuk: Kyrios Jesus – Jézus az Úr!

5) Az egyházjogász Kerekes László nagyon hasznos útmutatót írt a kötetben. Az *Egyházi rendelkezések kánoni jelentősége* az egyházban érvényes törvények, rendeletek, hitnyilatkozatok stb. közötti eligazítást szolgálja. A római egyházban a törvényhozásnak négy forrása van, s ezeken belül a törvényeknek sajátos hierarchiája. Egyetemes érvényűek (1) a pápai nyilatkozatok, (2) a Második Vatikáni Zsinat határozatai és (3) a kuriális dokumentumok. Részleges érvényük van (4) az egyes egyházmegyékre vagy egy püspöki konferencia területére kiterjedő rendelkezéseknek. Ezeknek formáját, mikéntjét és hatáskörét részletesen szabályozza az 1983-ban újraserkesztett *Codex Iuris Canonici*.

Aki római katolikus dokumentumokkal foglalkozik, annak ismernie kell az illető dokumentum jellegét, jelentőségét. Ehhez Kerekes László tanulmánya a különböző törvény-műfajokról, azok meghatározásáról és hierarchiájáról nélkülözhetetlen segítséget nyújt.

6) Ószinte, becsületes kritika hangját üti meg Holló László, *Az egyház társadalmi tanítása a kisebbségek szolgálatában* című írása utolsó soraiban: „Az alapvető probléma még mindig megoldatlan... A nép fogalmát sem a Szentírás, sem a katolikus teológia nem tárgyalja kielégítően. Ezért kívánatos, hogy az egyház a nép és kisebbség jelenségét az eddigieknél alaposabban kutassa.”

Azért helyezem a szerző utolsó mondatát ismertetésem élére, mert a cikk olvastán végig a – nem tudományos, de annál inkább fájó – gondolat kísért: Menyire felel meg címének ez az írás, ha zsinati tanítások, vagy pápai és kúriai dokumentumok alapján nem lehet egyértelműen síkra szállni a moldvai csángók érdekében?

De azt, ami rajta állt, azt Holló László elvégezte. Nemcsak a csángókért, hanem a világ más kisépeiért, az elnyomott kisebbségekért. Összegyűjtötte, figyelmes olvasással kiszemelte a Második Vatikáni Zsinat dokumentumaiból, majd a mérvadó pápai megnyilatkozásokból (XII. Piustól II. János Pálig összesen 12 tanításból, vagy tanító jellegű írásból) azokat az idézeteket, amelyek általában az emberi jogok védelméről szólnak, vagy sajátosan a kisebbségi kérdéseket is érint(het)ik. Kiindulópontnak kell tekinteni ezeket, tovább idézni, s ami hiányzik belőlük, az legyen a katolikus teológia számára kérdőjel (vagy felkiáltójel).

„Ha egy térségben gyakoriak a rablótámadások, akkor nem elég esetről esetre irgalmas samaritánusként a rászoruló segítségére sietni, hanem elsősorban a térség biztonságáról kell gondoskodni.” (Holló László)

Kérdés, hogy Jézus vagy az Újszövetség elmarasztalható-e, amiért nem tisztázza a nép fogalmát, tekintettel arra, hogy a nemzet és a nemzeti kisebbség kérdése sajátosan 19–20. századi kérdés. Kérdés marad az is, hogy a szerző miért nem tért ki XII. Pius híressé vált, 1937-es *Mit brennender Sorge* kezdetű enciklikájára.

Utoljára maradt, mert a Studiában is legutolsóként szerepel a két bibliai tanulmány, amely viszont egy protestáns teológiai folyóiratban feltétlenül első helyre került volna. Ugyanakkor a „Minden jó, ha a vége jó” szállóige értelmében elmondhatjuk: Ezzel a két tanulmánnyal kapcsolatban a református ismertetőnek nincsenek sem fenntartásai, sem kérdései. Bővítést, kiegészítést mindkettőhöz lehet tenni, de azok nem felekezeti jellegűek. A Szentírás és az igehirdetés kérdésénél tényleg a közös alapon állunk.

7) Nagy József írása – mint már említettük – a Teológiánk tanárai között és a Gyulafehérvári Hittudományi Főiskola tanárai között már hét éve tartó tanulmányi találkozók egyikére készült előadásból született: *A Szentírás az igehirdetésben*. A prédikációnak korunkban megnövekedett jelentősége és biblikus teológiai alapjai után öt teológiai súlypontot jelöl meg. a) Az igehirdetés elsősorban úgy kötődik Isten igéjéhez, hogy a hallgatók előtt „testesüljön meg az Ige”. b) Másodszor Krisztus tanításához kötődik, hogy „higgyék ma is az emberek, hogy Krisztus a megdicsőült Úr”. c) A prédikáció harmadszor a Szentlélek erejében történik. d) Az igehirdetés az egyház alapfunkciója. e) Az egész egyház felelős az igehirdetésért. A tanulmány terjedelmesebb befejező része ezekből a teológiai tételekből vonja le a gyakorlati következtetéseket.

8) Oláh Zoltán ószövetségi tanulmányát – akárcsak az előbbit – bármelyik protestáns teológiai folyóiratban szívesen látnánk. A Szentírásnak – hál’Istennek! – nincs felekezete. JHWH nevének megszentelése Izráel üdvösségének alapja. *Ez 36,22–32 teológiai sajátosságai a szövetség teológiában* című dolgozat a szöveg, a szövegkritika, az exegézistörténet, a gazdag szakirodalom – egyszóval a szakma teljes ismeretében készült olyan igetanulmány, amelyet rendkívüli örömmel köszöntünk. Ha az erdélyi magyar katolikus és protestáns prédikációk rendszeresen épülhetnének ilyen munkákra, kevesebb félténivalónk lenne egyházaink és népünk szellemi-lelki táplálását illetően. S akkor már az is mindegy, hogy ki Loyola Ignáccal – ahogy Oláh Zoltán teszi –, ki pedig Kálvin Jánossal zárja mondandóját. Mi persze, Kálvin szerint mondjuk ugyanazt: Soli Deo gloria!

„Melyik a legszentségesebb Kontziliom? Amely gyűjtetett a Tábor hegyén, mely mind válogatott személyekből állott. Jelent volt ott (1) a KRISZTUS, akiben vannak a tudománynak minden kincsei, (2) e világról három választott férfiak: Péter, Jakab, János, (3) a másvilágról két nevezetes szentek: a törvényadó Mózes, a dicsőséges próféta, Illés, (4) az Ég megnyilatkozott, a Szent Lélek fényességben megjelent, az Atyának szava hallatott: *Ez az én szerelmes Fiam*. – Boldog Kontziliom az, amelynek présese, a KRISZTUS szolgál benne, s adessor Mózes, Illés, Péter, Jakab, János, és az Atyának Igéje hallatik.”

Bod Péter: *Szent Hilarius*. 1760.

Geréb Zsolt**Bolyki János: Igaz tanúvallomás. Kommentár János evangéliumához.**

Osiris Kiadó, Budapest 2001.

Az olvasó a budapesti Osiris Kiadó által tervezett bibliai kommentársorozat első kötetét veszi kezébe. A kommentár formája (nagy oktáv) szép kiállítása, terjedelme (560 oldal) első pillantásra jelzi, hogy a sorozat szerkesztője (Zsengellér József) igényes vállalkozásba kezdett. Olyan tudományos jellegű bibliai magyarázat-sorozat kiadását vette tervbe, mely az Ószövetség és az Újszövetség kanonikus könyveinek az értelmezését nyújtja. Arra vállalkozik, hogy az egyes könyvek magyarázó „a tudományos szövegértelmezés módszerével feltárják az egyes szövegek értelmét, üzenetét, mely által betekintést enged a bibliai hagyományrendszerbe, vallási gondolatvilágba, a zsidó és keresztyén hit, tanítás és etika mondánivalójába.” Figyelemre méltó, hogy a szerkesztők ezt a célkitűzést ökumenikus szellemben szeretnék megvalósítani. A munkatársak közössége elfogadta azt az alapelvet, hogy mindnyájan törekedni fognak a bibliai szöveg és a bibliai szerzők üzenetének a tiszteletére, vállalják a tudományos igényesség kritériumát, illetve a közös hagyomány tiszteletét, a saját hitbeli meggyőződés iránti hűséget, más vélemények komolyan vételét, és a fölösleges polémia kerülését. A magyar nyelvű teológiai irodalom vonatkozásában premiernek számít ez a kezdeményezés. Módszerét tekintve, a sorozat követni akarja a kommentárműfaj sajátos lépéseit: a tárgyalta szakasz szakirodalmi tájékoztatóját, fordítását, szövegkritikai megjegyzéseket, valamint szövegmagyarázatot ad. Ez a tagolás lehetőséget nyújt arra, hogy az olvasó sajátos igényének megfelelően használja a kommentárt: tudományos segédkönyvként, tankönyvként, vagy az egyéni bibliatanulmányozást segítő olvasmányként.

Teológia-történeti szempontból fontos eseménynek számít Bolyki János könyvének a megjelenése. Utoljára ezelőtt 50 évvel, két szerzőtől jelent meg tudományos igényű János evangélium magyarázat, Karner Károly (*Az Ige testté lett*. Budapest 1950) és Mátyás Ernő (*János evangéliuma*. Sárospatak 1950) tollából. (Farkasfalvy Dénes Nyugat-Európában élő római katolikus szerző műve: *A testté lett Szó*. I–III. Eisenstadt 1986, sajnos nagyon szűk körben vált ismertté a magyar protestáns olvasók között.) Ez alatt az ötven év alatt nemzetközi vonatkozásban nagyon sokat fejlődött a János evangéliuma kutatás. Az egyes irodalomtörténeti, exegetikai, hermeneutikai kérdések tisztázása céljából rendkívül gazdag szakirodalom látott napvilágot. Bolyki János, a budapesti Károli Gáspár Református Egyetem Teológiai Fakultásának emeritus professzora arra vállalkozott, hogy ezt a hatalmas anyagot feldolgozza és egy új látásmód segítségével a magyar olvasó elé tárja. Véleménye szerint János evangéliuma az Isten és a világ között zajló kozmikus per drámájában tanúként felszólaló János igaz vallomása.

A kommentár újszerűsége abban áll, hogy a Bevezető fejezet keretében áttekinti a János evangélium kutatástörténetét az egyházatyák korától a huszadik század végéig. Bolyki János azzal a szándékkal írja magyarázatát, hogy a szöveg vizsgálata és kifejtése rendjén állandóan szem előtt tartsa azon exegeták eredményeit, akik előtte e titokzatos evangélium megfejtésén fáradoztak. A János-kutatás irodalmának bemutatása rendjén az a meggyőződés vezeti, hogy az egyháztörténet minden korában voltak olyan ihletett exegeták, akik kongeniálisan értelmezték János tanúvallomását. Hálásak lehetünk Bolyki professzornak, hogy értő szemmel és előítéletmentesen ismerteti meg az olvasóval ezt a hatalmas irodalmat. Eközben nem tör pálcat sem a „konzervatív”, sem a „liberális” olvasatok felett, hanem a negyedik evangélium szelleméből következő *inkarnációs hermeneutikát* teszi magáévá.

Ez az írásmagyarázati elv a „testet öltés misztériumára” épít. Az inkarnációs hermeneutika „formális, sőt létanalógiába állítja az örökkévaló Ige mint személy testté lételét (incarnatio) az isteni Kijelentés írásba foglalásával, Szentírássá lételével (inscripturatio)” (47.). „Az inkarnációs hermeneutika szerint az analógia abban áll, hogy nem csak Krisztus isteni és emberi természete különböztethető meg, és nem választható szét, hanem a Szentírás isteni és emberi természete is megkülönböztethető, de elválaszthatatlan. Az inkarnációs hermeneutika szerint a Szentírás isteni és emberi természete komplementáris kapcsolatban áll egymással. Ezért a benne lévő isteni jelleget csak a Szentírást inspiráló Szent Lélek segítségével tudjuk felfogni, az emberi jelleget viszont az emberi intellektus és tudomány eszközeivel vizsgálhatjuk.” (48.) A budapesti professzor ezáltal olyan exegetikai módszert alkalmaz, amely szerint az egyházi hitvallásos és a történetkritikai értelmezés nem zárja ki, hanem kiegészíti egymást. E megközelítés által azt a pozitív írásmagyarázati hagyományt követi, melyet a görög egyházatyák közül Khrüszosztomosz, a reformátorok közül Kálvin, a mai exegeták közül Hans Weder képvisel. A zürichi református újszövetséges gondolatával fejezi ki saját látásmódját: „János evangéliuma nem engedi magát adekvát módon megragadni. Inkább úgy kellene mondani: egyáltalán nem engedi magát megragadni, akár azért nem, mert ő ragadja meg a magyarázót, akár azért nem, mert odalép magyarázójához, hogy azt személyként megszólítsa.” (49.)

A János-kutatás másik izgalmas kérdése az, hogy *ki volt az evangélium szerzője?* Erre az irodalomtörténeti problémára az írásmagyarázók a hipotézisek egész sorával válaszoltak és válaszolnak. Bolyki János – miután megvizsgálja és elutasítja a valószínűtlen feltevéseket – maga kezd nyomozásba, mégpedig visszafelé, a „biztostól a valószínűig”. A második század végétől az első század utolsó évtizedéig. Így jut el arra a meggyőző következtetésre, hogy a negyedik evangélium szerzője „*Presbiter János*” volt, aki a János második levele első részében így nevezte magát. Művét fokozatosan készítette, mivel elsősorban gyülekezet-szervező és igehirdető volt. Presbiter János a szemtanú igényével lép fel (1,4; 19,35–20,29; 1Jn 1,1.3.). A zsidókeresztyén körökből származó szerző kis-ázsiai gyülekezetben szolgált. Mivel lelki alkatánál fogva igehirdető volt, és nem íróem-

ber, szüksége volt egy görögül jól tudó fordító-lektorra. Az „Öreg” Jánosnak különös képessége volt arra, hogy ellentétesnek tűnő szemléleteket állítson egymás mellé. A szerző körül egy „iskola” jött létre, melynek a tagjai halála után összegyűjtötték iratait (János evangéliuma, levelek, talán a Jelenések könyve) és végleges formába öntötték. Ez a végső egybeszerkesztés valószínűleg az első század végén történt. E korai keletkezési időt igazolja az a tény, hogy a legkorábbi papi-rusztöredék (P⁵²) a második század elejéről (kb. 120) származik és az evangélium 18. részéből őrzött meg egy idézetet, a mai szöveg formájában. Presbiter János idős korában halt meg, az első és második század fordulóján. Kiléteiről azt tudjuk meg, hogy jeruzsálemi születésű volt. Családjá a papi arisztokráciához tartozott. Kezdetben Keresztelő János mozgalmának a híve, onnan került Jézus követői közé. Ismerte Jézus jeruzsálemi fellépését, az utolsó napok eseményének maga is résztvevője volt. Szorosabb kapcsolatban volt János apostollal, a Zebedeus fiával, továbbá Fülöppel, aki sokat szerepel evangéliumában. Ebből arra lehet következtetni, hogy közel állt a jeruzsálemi hellenistákhoz, azokhoz, akik az első század ötvenes éveiben elhagyták a fővárost. A negyedik evangélium írója később Kis-Ázsiában telepedett meg, ahol „iskolát” hozott létre, és mintegy negyven éven keresztül működhetett. A szerző kulturális-vallási háttéréről szólva kifejti, hogy a palesztinai zsidóságból származott. Jól ismerte az arám nyelvet, a korabeli zsidóság vallási szokásait, ünnepi liturgiáit. Jártas volt a kumráni és a samaritánus irodalom világában, de jól ismerte a hellenista világ vallásos eszmerendszerét is. A mű arról tanúskodik, hogy tisztában volt az első században virágzó gnosztikus vallásfilozófiai irányzat nézeteivel. Ennek ellenére nem állítható, hogy János evangéliuma gnosztikus irat lenne, inkább az, hogy az Efézusban megszületett iratnak antignosztikus mondanivalója van. Az evangélium megértése végett fontos az a megállapítás, hogy „János evangéliuma főként pogánykeresztyén környezetben született, és címzettjei is pogányokból lett keresztyének”. (38.) Erre a gyülekezeti helyzetre utal az a tény, hogy a mózesi törvény kérdései nincsenek előtérben. Az evangélium központjában Jézus személye áll, akiről úgy tesz bizonyosságot, mint Isten Fiáról, a testté lett Logoszról, aki elveszi a világ bűneit. Ugyancsak ebből következik a pogánymisszió iránti élénk érdeklődése. A pogánykeresztyén gyülekezeti háttér ismeretében fény derül azon logionok értelmére, melyek „más juhokról” szólnak, melyek „nem ebből az akolból valók”, mégis egy nyájja lesznek az akolban régebben élőkkel (10,16).

János és a szinoptikusok viszonyát vizsgálva megállapítja, hogy míg az utóbbiak egyszerű tudósítást kívánnak nyújtani Jézusról, a negyedik evangélium „*drámai tanúvallomás, tanúság, vagy bizonyágtétel róla*”. Az evangélista „egy kozmikus per eseményeit kívánja elmondani drámai formában”. A Prológusban arról olvasunk, hogy Keresztelő János a világosságról tett bizonyosságot (1,7), a világosság pedig nem más, mint Jézus, a testté lett Ige (1,14). Ő az a mennyei lény, aki hitelesen tanúskodhat az Atyáról, akit látott. A világ azonban nem fogadta el az ő μαρτυρία-ját. A választott nép vezetői hiteltelenítették bizonyágtételét, mert általa leleplezte a világ bűneit. Honfitársai meggyűlöltek beszédéért és tette-

iért, mivel ezek a beszédek és tettek a világ bűneit bizonyították. A vallási és a politikai perben végül halálra ítélték Jézust, mint a nép félrevezetőjét. Isten azonban feltámasztotta és megdicsőítette Őt, és ezáltal „perújrafelvételt kezdeményezett”. Ebben a kozmikus perben mondja el tanúvallomását János a Paraklétosz = Szent Lélek által. „Ennek a »perújrafelvételnek« összefoglalt tanúvallomása a János evangéliuma.”(52.).

Ezek után a recenzensnek nem marad más feladata, mint az, hogy az új kommentár megismerésére és használatára invitálja Az Út folyóirat olvasóit. Meg vagyok győződve arról, hogy az ígéhirdetők, a vallásanárok, a szociális munkások, illetve gyülekezeti tagok sokat fognak épülni és tanulni mindabból, amit Bolyki professzor szép világos okfejtéssel és hívő meggyőződéssel a huszonegyedik századi ember elé tár.

1930-ban egy amerikai zsidó jogász, Schwayder Salamon felszólította hit- és fajtestvéreit, hogy hívjanak össze Jeruzsálemba, a világ legelfogulatlanabb zsidó rabbijaiból és más vezetőkből álló „szanhedrint”. Ezek előtt folytassák le még egyszer teljes szabályszerűséggel a názáreti Jézus perét. Az esetben, ha ártatlansága kiderülne, tartson az egész nép nagy bűnbánatot. Szerinte ez lenne egyetlen gyökeres elintézése a zsidókérdésnek.

Kálvinista Világ 1930. 7. szám.